

РІВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО РАДІОМОВЛЕННЯ: ВИМІР МЕДІАПРОСТОРУ ДЛЯ СЛАБОЗОРИХ

ГИРИНА Тетяна,

канд. наук із соц. комунік., доц., докторант,
Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, м. Київ, 04119, Україна,
e-mail: hirinatetyana@gmail.com

У статті розглядаються особливості формування інклюзивного медіапростору засобами радіомовлення. Автор робить акцент на ролі інституту радіо в житті людей із порушеннями зору, для яких воно стало єдиним каналом медіа, звертаючись до якого слабоворі відчують себе повноцінними, можуть сприймати весь контент, а не лише його звукову складову. Викладено рівні трансформації радіоконтенту в процесі формування інклюзивного медіапростору для комунікування слабоворих. Наголошено на тому, що наявність спеціалізованих програм є індикатором усвідомлення інститутом радіо своєї соціальної відповідальності та орієнтації на формування інклюзивного простору для відособлених груп слухачів за ознаками, що визначають сприйняття ними інформації.

Ключові слова: аудіопроект, інклюзивний медіапростір, інтернет-радіомовлення, подкастинг, радіожурналістика.

Вступ. Про зрілість громадянського суспільства варто говорити оцінюючи не голосні заяви його членів, а конкретні справи, спрямовані на забезпечення розвитку. Індикатором такого поступу може стати ставлення до людей із інвалідністю, демонструючи при цьому інтерес та орієнтацію соціуму до рівного включення таких людей у загальний суспільний процес. У секторі медіа тенденції до соціалізації чи навіть реабілітації особливих категорій аудиторії розглянемо на прикладі інституту радіомовлення, яке в умовах трансформації та технічної конвергенції без втрати частини інформації (порівняно із телебаченням) сприяє нівелюванню психологічних труднощів, пов'язаних із відчуттям власної неповноцінності людьми з порушеннями зору. Мінімізації соціальних наслідків переживання власної особливості, а в загальному розумінні повернення в широкий суспільний контекст, сприятиме відновлення обірваних комунікативних ланцюгів між слабоворим слухачем і радіомовленням.

Однією з перших робіт, присвячених відмінностям у сприйнятті радіоконтенту слухачами з порушенням функції зору, став експеримент, проведений та науково описаний Л. Хартлагом. У 1936 р. дослідник влаштував прослуховування уривків аудіопрози для 100 старшокласників, половина з яких мала проблеми з зором, а контрольна група – ні. З'ясувалося, що більше значення для усвідомлення матеріалу мав рівень інтелекту, ніж зорові відмінності у сприйнятті інформації респондентів [9, с. 1–6]. Продовжив дослідження в контексті освітньої функції радіо для молодшої аудиторії у 1974 р. Ф. Грейс [8]. «Сліпим середовищем» назвав радіо у 1996 р. Р. Макліш. Тоді він розробив список унікальних характеристик радіомовлення, серед яких моделювання віртуальних психологічних образів [11]. Вивчаючи вплив радіо на слухача Дж. Кувумі продовжив аналогії попередника щодо розфарбовування образами радіо картинок в уяві аудиторії [10, с. 138–149]. Яскраві аналогії при цьому є свідченням близького розуміння дослідниками різних країн потенціалу радіомовлення, сучасники суголосні також із перспективністю трансформації радіоэфіру та електронного контенту в цифрову добу.

В Україні наукова школа із дослідження та впровадження інклюзивної освіти базується на ґрунті теоретичних розробок та практичної імплементації наукових здобутків представників зарубіжних країн, проблемам сприйняття радіо людьми з вадами зору досі уваги приділено не було. Розвідки сектору друку, особливостей освітнього процесу чи окремі журналістські матеріали вважаємо теоретичними закладами звернення до цього питання, при тому, що проблемологія включення українськомовного радіомовлення для слухачів із вадами зору до міжнародного культурного діалогу із формування інклюзивного соціально-комунікаційного простору поза сумнівом. Соціальної інтеграції дітей із порушеннями зору, слуху, особливостями соціалізації учнів із зниженим рівнем інтелектуального розвитку, опорно-рухового апарату, особливостями психофізичного розвитку присвячені роботи В. Засенко, Н. Софій, Ю. Найдю, В. Жук, Ж. Гріневич [3], Н. Ашиток, Г. Амірбекова, В. Пасічника, І. Кузави, М. Пісоцької, А. Колупаєва, М. Крилової та ін.

Метою нашого дослідження є визначення потенціалу радіомовлення як сучасного інструменту формування інклюзивного медіапростору для комунікування людей із порушеннями зору; ціннісна орієнтація, адаптація соціуму до проблем та умов життя різних категорій відособлених груп населення засобами їхньої інтеграції в радіофір.

Методи дослідження. Для отримання достовірних результатів нами використано теоретичні та теоретико-емпіричні методи дослідження, зокрема історичний (для аналізу літератури з проблем історії та розвитку наукової думки з обраної проблеми), джерелознавчий пошук, аналіз друкованих та електронних досліджень, моніторингу радіофіру, систематизації та індукції для з'ясування місця радіомовлення у формуванні інклюзивного простору для слабозорих слухачів.

Результати й обговорення. Філософська теорія, згідно з якою більшості не буває, існує лише більшість меншостей, є прикладом глибокого усвідомлення кожним членом суспільства свого місця та ролі у ньому відокремлених за різними ознаками груп населення. Сприйняття інакшості, а за визначенням російської дослідниці В. Маркіної «“інших” у мас-медіа», в її країні відрізняється від українського: «Відмінності приїжджених від місцевих сприймаються не як ресурс для розвитку потенційних взаємовигідних відносин, а як вина мігранта, його невідповідність прийнятим у нашій країні “стандартам”, різноманіття несхожих культур сприймається як проблема і загроза. Єдиний спосіб бути прийнятим у культуру – це повна асиміляція. Ті, хто знає російську мову і культуру вважаються в приймаючому середовищі бажанішими» [4, с. 123]. Для виходу із подібних дискримінаційних ситуацій кожна з відособлених груп суспільства має бути представленою в радіофірі та володіти правом спілкування не лише всередині групи, а й долучати до внутрішнього контексту загал, аж до рівня міжкультурного діалогу. Дослідники В. Вахштайн та Т. Вайзер голос називають «маркером представництва» [1, с. 33], адже людина, яку не чують, не існує в сучасному глобалізованому цифровому світі.

Глобальний міжнародний медіапростір знає приклади успішних радіостанцій для людей із порушеннями зору. У всесвітній мережі постійно набувають популярності проекти, орієнтовані на задоволення особливих аудіальних потреб слабозорих. Серед таких спеціалізовані радіостанції («ACB Radio», «RNIB Connect Radio», «BlindRadio.co.uk», «BBC Ouch», «EASI», «Kansas Audio-Reader Network», «Radio Free Europe/Radio Liberty»), каталоги для прослуховування аудіокниг («Wired for Books», «AudioBooksForFree», «Mediabay.com», «PoetryPoetry», «Salon Audio»), подкастів («VI Talk», «Broadcast.com», «Radiotower.com»), чати («AbleTV.net», «Audio-Tips»), ігри (розроблено понад 400 audio-ігор [7, с. 363–385]), сервіси для читання періодики («InTouch Networks», «Sun Sounds», «Audible», «New York Times Audio Digest», «InTouch Networks») та безліч проектів для відтворення музики. Такі додатки забезпечують сервіси оголошень до рубрик, озвучування матеріалів із газет, зачитування лекцій, верстки сторінки, що максимально пристосована до потреб ко-

ристувача. Різноманітний контент та якісні програми доступні також українцям у різних країнах, утім поки що винятково мовою оригіналу, українською спеціалізовані програми для людей із порушеннями зору на міжнародному рівні не створюють.

В Україні радіомовлення для людей із вадами зору не набуло ознак системності. Поодинокі спроби звернутися до цієї проблематики з'являються напередодні відзначення Міжнародного дня сліпих та Міжнародного дня інвалідів. Тоді в ефірі звучать тематичні випуски, де актуалізують проблему, презентації аудіо проєктів за підсумками громадських ініціатив тощо. А далі забуття до наступного року. Серед таких ініціатив у рамках програми «Молодь в дії» у Львові незрячих навчали створювати власні радіопередачі, грамотній роботі з голосом та мікрофоном. За словами керівника Українського товариства сліпих у Львівській області Л. Кукурузи: «У рамках реалізації проєкту трьох молодих незрячих інвалідів навчали записувати радіопередачу» [5]. Не менш цінним для усвідомлення потенціалу радіомовлення у процесі соціалізації слабозорих є проєкт створюваний на радіо «Київ» «Книги, що говорять», до участі у якому по будням до студії запрошували усіх бажаючих зі знанням української мови. Активісти, за сприяння громадського об'єднання «ВІР в Україну» і Центральної спеціалізованої бібліотеки для сліпих ім. М. Островського створюювали аудіокниги для людей з порушеннями зору [6].

Слабозорі є одними з найвідданіших слухачів, оскільки звукова природа радіо дає максимальний доступ до цифрового світу медіа, створюючи звукову картину світу [2, с. 39–43]. Радіомовлення дозволяє таким слухачам сприймати радіоконтент без зниження оригінальності, як це відбувається при контакті із телевізором чи газетамі. Книги ж, надруковані шрифтом Брайля, часто не доступні, масивні та не сучасні. Нині можливості радіомовлення дозволяють об'єднати роботу радіостанції з мобільними додатками, які допомагають орієнтуватися у просторі та адаптуватися до зовнішніх умов у повсякденному житті. Робота забезпечується інтегрованими з ПК смартфонами чи смарт-годинниками, що описано у дослідженні технологій віртуальної реальності для сліпих єгипетськими вченими Н. Галі та О. Солюаманом [7, с. 363–385]. Подібні розширення розроблено і для людей похилого віку, однак рівень їхньої інтеграції із радіомовленням досить умовний, потребує поглиблення конвергенція радіостанції на сайті чи через смартфон з аудіоіграми.

Загалом медіатизація реальності на шляху до трансформації архітектури інклюзивного радіопростору в Україні проходить за стандартною, традиційною для більшості країн схемою від ігнорування наявності проблем через байдужість до орієнтації на рівність та соціальну відповідальність завдяки включеності будь-якого громадянина в медіапроцес (Табл. 1.).

Таблиця 1.

Рівні трансформації радіоконтенту у процесі формування інклюзивного медіапростору для комунікування слабозорих

Рівні трансформації	Ігнорування	Байдужість	Інклюзія
1	2	3	4
Рівень сприйняття вразливих груп аудиторії	Такі люди нестандартні, неповноцінні	Відповідно «нормі» (шаблону)сприйняття категорії людей	Рівні, особливі, унікальні, талановиті
Часовий	До 1992 р. коли ООН запропонувала відзначати Міжнародний день інвалідів 3 грудня	З 1993 р., коли в Україні вперше відзначено цей день, створено громадські асоціації і фонди.	На етапі формування

1	2	3	4
Рівень ставлення до проблеми	Декларація відсутності проблеми	Усвідомлення проблеми проте відсутність розуміння та потуг до їх вирішення	Комплексна робота над створенням оптимального інклюзивного радіопростору
Рівень представлення в ефірі	Відсутні спеціалізовані радіопрोगрами	Спеціалізовані програми представлені в ефірі державних радіостанцій національного та місцевого рівнів, в FM-просторі фрагментарно та не системно.	Відповідальний підхід комерційних радіоорганізацій до формування інклюзивного медіапростору у секторі радіомовлення

Ці етапи змінюються не синхронно, для кожної з українських радіостанцій за оптимальним співвідношенням між затратами на виробництво таких програм та кількістю специфічної радіоаудиторії, відтак не активно. Рівні таких змін свідчать про системність процесу, відтак про безальтернативність для України шляху соціального відповідального ставлення радіоорганізацій до усіх сегментів своєї аудиторії, у тому числі й людей із порушеннями зору, що на макрорівні націлює україномовний радіопростір на входження у глобальне медіасередовище.

Висновки та перспективи. Звичайно, проблема представлення слабозорих у радіоефірі не є визначальною для українськомовного радіомовлення, проте такою вона є для значної кількості слухачів, для яких радіо стало єдиним каналом медіа. Звертаючись до нього, вони відчують себе повноцінними, можуть сприймати весь контент, а не лише його звукову складову. Подібні програми є індикатором усвідомлення інститутом радіо своєї соціальної відповідальності та орієнтації на формування інклюзивного простору для відособлених груп слухачів за ознаками, що визначають спосіб сприйняття ними інформації.

На сучасному етапі говорити про повноцінну включеність українськомовного радіомовлення у світовий інклюзивний соціально-комунікаційний простір не доводиться, адже перед нашою державою стоїть комплекс невирішених завдань та плани, на реалізацію яких знадобляться роки. Україна тверда у своєму переконанні дотримання європейських соціальних цінностей та безальтернативно стоїть на єдиних світових засадах розвитку, темпи якого на місцях сповільнюються через обмеженість економічного забезпечення радіостанцій, а не у зв'язку з незрілістю суспільства.

Відтак перспективним вважаємо напрям дослідження фінансового забезпечення діяльності радіоорганізації у ринкових умовах та маркетингового потенціалу його інноваційних функцій, що дасть можливість окреслити економічну привабливість радіопроєктів, спрямованих на формування інклюзивного медіапростору в Україні.

1. *Вахштайн В.* Сообщества и коммуникация: трансформация социальных механизмов формирования солидарности / В. Вахштайн, Т. Вайзер. – М. : Логос, 2016. – 86 с.

2. *Гиріна Т.* Орієнтація радіостанції на аудиторію: формування інклюзивного простору в комунікуванні незрячих / Т. Гиріна // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. – 2016. – №2. – 39–43.

3. *Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: Науково-методичний збірник до Всеукраїнської науково-практичної конференції в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» за підтримки програми ІВРР – ТАСІС Європейської комісії* : [зб. наук. праць / наук. ред. Засенка В. та ін.]. – К. : ФО-П Придатченко П.М., 2007. – 180 с.

4. Маркина В. Конструирование «других» в масс-медиа: теоретические подходы и методология анализи за: дис... кандидата социол. наук : 22.00.01 / В. Маркина. – М., 2017. – 183 с.

5. У Львові незрячих навчать записувати радіопрограми // ЗІК. – 2013. – Режим доступу: <http://svobodaslova.in.ua/news/read/24357>.

6. Шукають волонтерів для запису книг для сліпих дітей // Радіо «Київ» 98 FM. – 2015. – Режим доступу: <http://radio.kiev.fm/news/shukaut-volonteriv-dlya-zapisu-knig-dlya-slipih-ditey-40158>.

7. Ghali N. Virtual Reality Technology for Blind and Visual Impaired People: Reviews and Recent Advances / N. Ghali, O. Soluiman, N. El-Bendary // Springer-Verlag Berlin Heidelberg. – 2012. – № 26. – P. 363–385.

8. Grise P. Educational Radio: A Review of the Literature / P. Grise. – Tallahassee : The Florida State University, 1974. – 52 p.

9. Hartlage L. Differences in Listening Comprehension of the Blind and the Sighted / L. Hartlage // International Journal for the Education of the Blind. – 1963. – №13. – P. 1–6.

10. Kuewumi J. Radio: How it Impacts the Listener Personally / J. Kuewumi // Babcock University Mass Communication Journal. – 2009. – № 2(1). – P. 138–149.

11. McLeish R. Radio Production: 5rd edn / R. McLeish, J. Link. – Waltham : Focal Press, 2005. – 368 p.

UDC 007 : 316.77 : 070 : 654.195 : 314.743

Levels of Transformation of Ukrainian-language broadcasting: measurement of the media space for the visually impaired

Hirina Tetyana, PhD (Social Communications),

Taras Shevchenko National University of Kyiv, The Institute of Journalism, 36/1, Melnykova St., Kyiv, 04119, Ukraine, e-mail: hirinatetyana@gmail.com

The article deals with the peculiarities of the formation of inclusive media space by means of broadcasting. The author focuses on the role of the radio institute in the lives of people with visual impairments, for which it has become the only channel of the media, turning to which weak-visioners feel fully-fledged, can perceive the entire content, and not only its sound component. Levels of transformation of radio content in the process of formation of inclusive media space for communicating fainting are outlined. It is emphasized that the availability of specialized programs is an indicator of the awareness of the radio institute of its social responsibility and orientation towards the formation of an inclusive space for separate groups of listeners on the basis of indications that determine the way in which information is perceived.

Key words: audio project, inclusive media space, internet broadcasting, podcasting, radio journalism.

Уровни трансформации украиноязычного радиовещания: измерение медианпространства для слабовидящих

Гиріна Тат'яна

В статье рассматриваются особенности формирования инклюзивного медианпространства средствами радиовещания. Автор делает акцент на роли института радио в жизни людей с нарушениями зрения, для них радио стало единственным каналом медиа, обращаясь к которому слабовидящие ощущают себя полноценными, могут воспринимать весь контент, а не только его звуковую составляющую. Изложены уровни трансформации радиоконтента в процессе формирования инклюзивного медианпространства для коммуницирования слабовидящих. Отмечено, что наличие специализированных программ является индикатором осознания институтом радио своей социальной ответственности и ориентации на формирование инклюзивного пространства для обособленных групп слушателей по признакам, определяющим способ восприятия ими информации.

Ключевые слова: аудиопроект, инклюзивной медианпространство, интернет-радиовещание, подкастинг, радиожурналистика.

1. Vakhshstein, V., Weiser, T. (2016), «Community and communication: transformation of social mechanisms of solidarity formation», Logos, Moscow, 86 p.

2. Hirina, T. (2016), «Orientation of the radio station to the audience: the formation of an inclusive space in communicating the blind», State and regions. Series: Social Communications, no 2, pp. 39–43.

3. Zasenka, V. (2007), «Inclusive education: the state and prospects of development in Ukraine: Scientific and methodical collection for the All-Ukrainian scientific-practical conference in the

framework of the project «Creation of resource centers for parents of children with special educational needs» supported by the IBPP-TACIS program of the European Commission», FO-P Pratachenko, Kyiv, 180 p.

4. Markina V. (2017), «Construction of «other» in the mass media: theoretical approaches and methodology of analysis», Thesis Cand. Sociology. Sciences, 22.00.01, Moscow, Russia.

5. «In Lviv blind people will be trained to record radio programs», ZIK., available at: <http://svobodaslova.in.ua/news/read/24357> (access September 16, 2017).

6. «Looking for volunteers to record books for blind children», Radio Kyiv 98 FM., available at: <http://radio.kiev.fm/news/shukaut-volonteriv-dlya-zapisu-knig-dlya-slipih-ditey-40158> (access September 16, 2017).

7. Ghali, N., Soluiman, O. (2012), «Virtual Reality Technology for Blind and Visual Impaired People: Reviews and Recent Advances», Springer-Verlag Berlin Heidelberg, no. 26, pp. 363–385.

8. Grise, P. (1974), «Educational Radio: A Review of the Literature», The Florida State University, Tallahassee, 52 p.

9. Hartlage, L. (1963), «Differences in Listening Comprehension of the Blind and the Sighted», International Journal for the Education of the Blind, no. 13, pp.1–6.

10. Kuewumi, J. (2009), «Radio: How it Impacts the Listener Personally», Babcock University Mass Communication Journal, no. 2(1) pp 138–149.

11. McLeish, R., Link, J. (2005), «Radio Production: 5rd edn» Focal Press, Waltham, 368 p.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2017